

Virtuaaliympäristö ohjauksessa

Jaana Koivuranta

Tiivistelmä

Koulutuksen tietoyhteiskuntakehittäminen 2020 raportin visio on seuraava: ”Suomalaiset koulut ja oppilaitokset ovat kansainvälisesti vertaillen edistyksellisiä tieto- ja viestintätekniikan hyödyntäjiä. Ammattitaitoinen opetus- ja muu henkilöstö sekä motivoituneet oppilaat ja opiskelijat hyödyntävät opinnoissaan ja oppimisen tukena laadukasta, ajanmukaista ja ekologisesti tehokasta tieto- ja viestintätekniikkaa eri ympäristöissä. Oppijan ja yhteisöjen tueksi on luotu joustavia palveluita, jotka edistävät elinikäistä oppimista. Vuorovaikutus ja muu yhteistyö koulutuksen ja muun yhteiskunnan ja työelämän välillä on rikasta ja avointa. Koulutuspalvelut, sitä tukeva hallinto ja päätöksenteko on järjestetty tehokkaasti ja taloudellisesti kestävällä tavalla.” (Opetus- ja kulttuuriministeriö.) Tämä tarkoittaa oppimisen tukipalveluiden toimintatapojen jatkuvaa kehittämistä oppilaitoksissa. Lisäksi tulee kiinnittää entistä enemmän huomiota moniammatillisen yhteistyön jatkuvaan ylläpitoon ja kehittämiseen. Uudet teknologiat luovat uusia mahdollisuuksia ohjaukselle. Opinto-ohjauksen moniammatillista tarvetta ei pystytä tyydyttämään yksinomaan lisäämällä luokkamuotoista tai yksilöllistä ohjausta, vaan on kehitettävä virtuaalisia ohjausympäristöjä, jossa yhteisesti toimitaan. Ohjausprosessi on tehtävä läpinäkyväksi kaikille osapuolille.

Tämä artikkeli pohjautuu keväällä 2011 toteutettuun kehittämisprojektiin, jossa kartoitin kontaktipisteitä, jossa opintojen ohjaukseen liittyvää tietoa tulisi olla saatavilla tiedon tarvitsijoille. Kontaktipisteet olivat joko fyysisiä tai virtuaalisia ja tarkasteluajaksi oli koko opiskelijan opintopolku. Tästä näkökulmasta lähdin rakentamaan ohjausympäristöä eli mitkä asiat voidaan toteuttaa fyysisenä ja mitkä virtuaalisena. Ohjausympäristön kehittämistyön lähtökohtina olivat paitsi ohjauksen kehittäminen myös moniammatillisen yhteistoiminnan lisääminen. Ratkaisut perustuvat opiskelijahaastatteluun ja omiin kokemuksiin.

1 Verkkoympäristö

Teknologinen kehitys ja Internet ovat yleistyneet, mutta mihin uusi teknologia meidät sitten vie, se onkin jo haastavampi kysymys. Verkkomaailma on nuorille arkipäivää ja he hyödyntävät teknologisia mahdollisuuksia aivan toisella tavalla kuin vanhemmat henkilöt. Kärjistettynä aikuisten nettirutiinit ovat vain normaalien rutiinien sähköistämistä kuten verkkopankin asiointi, lehdet yms.. Nuoret taas käyttävät verkkoa verkostointiin, julkaisemiseen ja jakamiseen. Kuitenkin monet nuoristakin ovat vain sivustaseuraajia ja viestivät netissä vain kavereiden kanssa. Nuoria ei kuitenkaan voi pitää homogeenisenä ryhmänä, vaan median käyttö vaihtelee sukupuolittain ja perheen sosiaalisen taustan perusteella. (Livingstone & Helsper 2007. Ref Lundvall & Tuominen 2011, 97.) Ohjaustyön kuitenkin pitäisi olla tiukasti kiinni nuorten maailmassa.

Verkko ei ole väline vaan se on konteksti ja uuden toimintaympäristön luoja. Dialoginen vuorovaikutus on verkossa keskeinen ominaisuus. Vuorovaikutus on monella tapaa erilaista kuin kasvokkainen vuorovaikutus, se on välittyntä ja sosiaalisesti vihjeetöntä. Verkossa tukee vuorovaikutteisuutta tarjoamalla monenlaisia viestintämahdollisuuksia ja kohtaamispaikkoja. Parhaimmillaan verkossa voi toteuttaa yhteistä asiantuntijuutta ja eri toimijoille jaetun vallan toteutumista. Verkossa toimiminen edellyttääkin opiskelijoista suurempaa autonomiaa ja itseohjautuvuutta. Verkko ei sinänsä takaa laadukasta viestintää, vaan sen hyödyllisyys riippuu monista tekijöistä, kuten laitteistot, ohjelmistot ja merkittävimmin verkossa asioivien aktiivisuudesta. (Tella, Vahtivuori, Vuorento, Wagner & Oksanen 2001, 213- 220.) Internet on lähtökohteisesti tasa-arvoinen ympäristö, jossa käyttäjien ulkoiset ominaisuudet ja saavutukset eivät ole niin merkityksellisiä kuin verkon ulkopuolella. Verkko mahdollistaa matalan kynnyksen osallistumiselle ja osallistua voi monin eri tavoin. (Kosonen 2003, 27-28. Ref. Joensuu 2007, 20-21.)

2 Oppimisympäristö

Oppimisympäristö muodostuu eri osatekijöistä: sosiaalinen, kulttuurinen, fyysis-tekninen ja didaktinen ympäristö. Sosiaalinen ulottuvuus tarkoittaa esimerkiksi ryhmän roolia, vuorovaikutusta, keskinäisen kunnioituksen, yhteistyön ja mielihyvän ilmapiiriä. Itsessään verkkoympäristö voidaan rakentaa sosiaalisesti verkostoksi, mutta verkkoympäristön ohella voi hyödyntää olemassa olevia sosiaalisia verkostoja, kuten mm. Facebook tai Google+. Yksinkertaisimmillaan verkkoympäristö toimii informaation välittämisen kanavana. Kulttuurinen ympäristö viittaa mm. arvoihin ja niiden toimintaa ohjaaviin vaikutuksiin. Verkkoympäristössä arvot liittyvät pääsääntöisesti siihen millaista viestintä verkossa on. Fyysis-tekninen ilmapiiri kuvaa esimerkiksi pöytien ja tuolien asettelua, valaistusta, istuimien mukavuutta ja yleensä fyysisen ympäristön merkitystä. Virtuaaliympäristön ollessa kyseessä voisi puhua enemmän teknisestä ulottuvuudesta, johon voitaisiin sijoittaa välineiden helppokäyttöisyys, luotettavuus, edullisuus, nopeus ja käytettävyys. Verkkoympäristön tulee olla yhteensopiva ihmisen kanssa. Ihmisillä on tietyt fyysiset ominaisuudet, kognitiiviset ominaisuudet ja erilaisia tarpeita (Sinkkonen, Nuutila & Törmä 2009, 19). Didaktinen/sisällöllinen ilmapiiri tarkoittaa didaktista lähestymistapaa, jonka varaan opetus ja oppiminen on rakennettu: tavoitteet, oppiaines, työtavat ja arviointimenetelmät. Mikä tahansa ympäristö sisältää näistä edellä mainituista kolme tekijää, mutta vasta didaktinen ulottuvuus tekee ympäristöstä oppimisympäristön. **Oppimisympäristö** voidaan siis määritellä paikaksi, tilaksi, yhteisöksi tai toimintakäytännöksi, jonka on tarkoitus edistää oppimista ja joka tarjoaa mahdollisuuden opettajan/ohjaajan ja opiskelijoiden väliseen vuorovaikutukseen. (Soveltaen Matikainen & Manninen 2000, 30.)

3 Virtuaalinen ohjausympäristö

Kun ohjaus tapahtuu virtuaalisesti, niin sosiaalinen todellisuus on koko aika läsnä. Se miten ohjausympäristö on visuaalisesti rakennettu, millaisen kokonaisuuden sisältö rakentaa, kuinka ymmärrettävää kieltä siellä käytetään, on merkityksellistä ohjausympäristön käyttöönotonkin kannalta. Käyttäjät pitäisi saada mahdollisimman varhaisessa vaiheessa mukaan ympäristön suunnitteluun. Kehittämiprojektin ohjausympäristöä on rakennettu pääsääntöisesti omien kokemusta perustelleella. Ennen julkaisua valitsen pienen testiryhmän opiskelijoista, joiden kommenttien perusteella teen vielä muutoksia. Tässä esiteltyt käyttöliittymät eivät ole julkaistuja.

Useimmat oppimisympäristöt on rakennettu konstruktivisen oppimiskäsityksen mukaan. Ohjauksen rakentuminen verkossa konstruktivistiseen ohjauksikäsitteeseen mukaan on tätä vasten luonnollista. Konstruktivistisen ohjaussuuntauksen mukaan ohjauksessa on tärkeää ohjattava maailmankuva ja minäkäsitys, ne ovat hänen käyttäytymisensä taustalla. Ihmisillä ei ole yhtä ainoaa todellisuutta, mutta toisaalta on kuitenkin pyrittävä löytämään yhteisiä kriteerejä hyvine ja huonojen todellisuuksien erottamiseksi. Ihmiset elävät vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, näin ohjauksessa keskitytään jokapäiväisiin kokemuksiin, mikä vaatii ohjaajalta herkkyyttä ohjatavan kontekstille ja kulttuurille. (Lairio & Puukari 2001, 57-58.)

Itse verkossa ohjaus rakentuu karkeasti tiedottamiseen, ohjaamiseen ja neuvontaan. Tiedottaminen liittyy yksisuuntaiseen tiedon välittämiseen. Ohjauksen tehtävänä on edistää opiskelijoiden omia kykyjä parantaa omaa elämää. Neuvonnan tehtävänä antaa sopivia toimintatapoja opiskelijoille, näiden käytöstä hän päättää sitten itsenäisesti. Ohjauksessa korostetaan tulkinnanvaraisuutta, kun taas neuvonta perustuu pitkälti asiantuntijatietoon. Sekä ohjaus- että neuvontalanteessa korostetaan ohjattava omaa roolia elämänsä asiantuntijana ja he itse päättävät, kuinka he ohjauksen ja neuvonnan perusteella elämässään etenevät. (Onnismaa 2007, 28. Ref. Fedetoff & Pietilä 2011, 64.)

Ohjaustarve vaihtelee opiskelun aikana, yleisesti puhutaan opiskelijanpolusta. Opiskelijanpolun viisi vaihetta ovat seuraavat: Ohjaus ennen opintoja, ohjaus opintojen alkuvaiheessa, ohjaus

opintojen etenemisvaiheessa, ohjaus opintojen päättövaiheessa ja seuranta. Olen rakentanut ohjausympäristön (Kuva 1.) tämän jaon mukaan, pois lukien seurannan. Olen lisännyt vielä opinto-ohjaajille oman osion sekä linkittänyt yleisimpiä ongelmakohtia omaksi kokonaisuudeksi.

Olen hyödyntänyt käyttäjakeskeisen suunnittelun periaatteita: Ympäristön tulisi tukea käyttäjien luonnollista tapaa tehdä tehtäviä. Palvelun navigoinnin pitää olla selkeä ja mentaalimalleja tukeva. Ympäristössä tulee olla ne palvelut juuri, mitä käyttäjät tarvitsevat ja sisältö tulee olla ymmärrettävää ja relevanttia. (Sinkkonen et al. 2009, 35-36.)

Kuva 1. Ohjausympäristön etusivu.

Ennen opintojen aloittamista ohjaus liittyy informaatiotarpeeseen, jota nuori tarvitsee hakeutuakseen opiskelemaan. Opintomatka alkaa linkistä tietoa tarjotaan alasta (oman organisaation tarjooma) kiinnostuneille nuorille ja heidän vanhemmille. Ohjausympäristö tarjoaa tietoa koulutusohjelmasta, työllistymisestä ja valmistuneiden uratarinoita. Näkökulma on markkinoinnillinen, mutta kielen pitäisi kohdata lukijat ja olla konkreettista, ei mitään oppilaitosjargonia. Ennen opintoja tulee siis saada riittävästi, oikeata ja ymmärrettävää tietoa koulutusohjelmista. Opinto-ohjaajille on oma osionsa, josta saa ladattua valmista materiaalia jatko-opintoihin ohjauksen tueksi.

Opintojen aloitusvaiheessa yleiskuvan saaminen opiskeluympäristöstä korostuu. Ensisijaisena korostuu omien opintojen suunnittelu. Opintojen aloittaminen on aina uuden alkua ja herättää usein epävarmuutta ja jopa pelkoa. Ohjausympäristöstä löytyy tietoa opinnoista ja niiden etenemisestä. Matkalla mukana kohdassa esittäytyvät oppilaitoksen eri toimijat: kuraattori, opettaja- ja opiskelijatuutorit, opettajat, oppilaitospastori, opinto-ohjaajat ja terveydenhoitaja. Ajatuksena on vapaamuotoisesti kertoa itsestä ihmisenä ja tietysti myös omasta työstä.

Opintojen aikana tarpeet vaihtelevat hyvin yksilöllisesti. Usein ohjaus on painottunut harjoitteluun, kansainväliseen vaihtoon, opinnäytetyöhön ja valinnaisaineiden valintaan. Näille kokonaisuuksille on omat tietosivunsa. Faktasisällön lisäksi toiset opiskelijat kertovat kokemuksiaan näistä vaiheista.

Opintojen päättö- tai siirtymävaiheessa ohjaus on painottunut siirtymiseen työmarkkinoille tai uuteen oppilaitokseen. Opintojen päättymien on siis astumista uuteen vaiheeseen elämässä. Työmatka osio on rakennettu uraohjauksen näkökulmasta, sitä hyödynnetään myös harjoittelussa ja opinnäytetyöpaikan hakemisessa.

Alaosassa olevat linkit on koottu yleisempien askarruttavien aiheiden joukosta. Linkin taakse on koottu olemassa olevaa omaehtoista materiaalia. Esimerkkinä Eikö aika riitä opiskeluun? linkki (Kuva 2.), josta pääsee sivulle, jossa kerrotaan lyhyesti ajan- ja elämän hallinnasta, linkkejä työkaluihin. Mahdollisimman paljon hyödynnetään jo olemassa olevaa materiaalia. Sisältöä tuottavat tähän osioon kuraattori, terveydenhoitaja ja opintojen ohjaaja.

Kuva 2. Eikö aika riitä opiskeluun? käyttöliittymä.

Kysy opolta-linkki vie lomakkeelle (Kuva 3.), jolla voi lähettää kysymyksen opintojen ohjaajalle. Nimettömänä ei voi lähettää kysymystä. Lomakkeen kautta voi ehdottaa myös henkilökoh- taista tapaamista. Vastausviive on kolme päivää, joka ilmoitetaan selkeästi. Toisaalta loman aikana voi Kysy Opolta linkin ottaa pois käytöstä. Yleisemmin kysytyt kysymykset voisi olla omana linkkinään, jolloin olisi hyvä kysyä lupa julkaisuun kysymyksen lähettäjältä.

OPINTO -
MATKA
ALKAA

MÄTKALLA
MUKANA

TYÖMATKA

OPOT

KYSY OPOLTA

TAKAISIN ETUSIVULLE

- kysymyksiin vastataan luottamuksellisesti kolmen päivän sisällä.

Nimi:

Sähköpostiosoitte:

Kysymys:

Hakua sopia tapaamisen

Kuva 3. Kysy Opolta käyttöliittymä.

4 Yhteenveto

Tilastokeskuksen käyttötutkimusten mukaan 16–24 vuotiaista suomalaisista käyttää 92 % verkkoa päivittäin tai lähes päivittäin. Sukupuolella ei käytön näkökulmasta ole merkitystä. Älypuhelin on yleistyminen on myös lisännyt Internetin käyttöä. (Viestintäpalveluiden käyttötutkimus. Tilastokeskus.) Haluammeko olla siellä missä opiskelijat ovat, vaan pitäydymmekö siinä, että kasvokkain on ainoa oikea tapa kohdata ihminen? Ohjausympäristöä voi rakentaa toiminto kerrallaan. Ensimmäinen askel voi olla tiedon siirtäminen verkkoon, päätyen reaaliaikaiseen ohjausympäristöön. Toimiminen verkossa vaatii aikaa, työ ei pääty siihen kun ympäristö on rakennettu, vaan se alkaa siitä.

Verkossa ohjaaminen haastaa opintojen ohjauksen uudenlaiseen ohjaus- ja ajattelutoimintaan. Voimme verkossakin lähestyä rakentavan dialogin avulla opiskelijan maailmaa. Dialogin ei aina tarvitse olla edes reaaliaikaista. Parhaimmillaan verkko-ohjaus vahvistaa opiskelijan omaehtoisuutta ja yhteisöön kuuluvuutta. Pahimmillaan se toki voi näyttäytyä ”ei minään” opiskelijan maailmassa, koska ympäristössä ei ole opiskelijan tarpeita ja toiveita huomioon otettu juuri ollenkaan.

Ohjausympäristössä on otettava huomioon käyttäjät, heidän motivaationsa, tasonsa, taustansa ja kaikki mikä vaikuttaa kykyyn jäsentää tietoa, arvioida sitä kriittisesti ja etsiä sitä lisää linkkejä seuraamalla. Käsitteet ja käsitteiden määrittelyt ovat täysin samat, toimittiin sitten fyysisessä tilassa tai virtuaalitalassa. Virtuaalitalassa korostuu vain toimintaympäristön osaaminen ja hallinta.

Ohjaajan tulee arvostaa ohjattavia yksilönä ja vastauksien tulee olla yksilöllisiä, verkossa on riskinä yksilöiden ”häviäminen”. Verkossa ohjaaminen voi jopa tavoittaa paremmin ryhmiä, jotka eivät juuri muuten osallistu ohjaukseen.

Lähteet

Fedotoff, J. & Pietilä, M. 2011. Nuorten tieto- ja neuvontatyö verkossa. Teoksessa J. Merikivi J, P. Timonen & L. Tuuttila (toim.). Sähköä ilmassa. Näkökulmia verkkoperustaiseen nuorisotyöhön. Helsinki: Unigrafia. Sivut 61-72.

Joensuu, M.. 2011. Nuoret verkossa toimijoina. Teoksessa J. Merikivi J, P. Timonen & L. Tuuttila (toim.). Sähköä ilmassa. Näkökulmia verkkoperustaiseen nuorisotyöhön. Helsinki: Unigrafia. Sivut 14-22.

Lairio, M. & Puukari, S. 2001. Muutoksista mahdollisuuksiin – ohjauksen uutta identiteettiä etsimässä, Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä.

Lundvall, A. & Tuominen, S. 2011. Mediakasvatusta verkkoperustaisessa nuorisotyössä. Teoksessa J. Merikivi J, P. Timonen & L. Tuuttila (toim.). Sähköä ilmassa. Näkökulmia verkkoperustaiseen nuorisotyöhön. Helsinki: Unigrafia. Sivut 96-105.

Matikainen, J. & Manninen, J. 2000. Aikuiskoulutus verkossa. Tampere, Tammer-paino.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 12.4.2012. .
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/artikkelit/koulutuksen_ja_tutkimuksen_tietoyhteiskunta/verkko-opetuksen_sopimusmallit/liitteet/Loppuraportti_Koulutus2020_okmtr2010_12.pdf.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Tieto- ja viestintätekniikan käyttö [verkojulkaisu].
ISSN=1799-3504. 2011, Liitetaulukko 4. Internetin käyttö ja käytön useus iän, toiminnan, koulutusasteen, asuinpaikan kaupunkimaisuuden ja sukupuolen mukaan 2011, %-osuus väestöstä . Helsinki: Tilastokeskus .
Viitattu: 20.4.2012. http://www.stat.fi/til/sutivi/2011/sutivi_2011_2011-11-02_tau_004_fi.html.

Tella, S., Vahtivuori, S., Vuorento, A., Wagner, P. & Oksanen, U. 2001. Verkko opetuksessa – opettaja verkossa. Helsinki: Edita.